

Anja Wertag, Ivana Vrselja, Renata Glavak Tkalić
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

UVOD

Rizični i zaštitni čimbenici antisocijalnog ponašanja uobičajeno se dijele na one koji su statični (one koje se ne može direktno mijenjati kroz intervencije kao što su spol i dob, socioekonomski status te zlostavljanje i zanemarivanje u djetinjstvu) i one koji su dinamični (one koji su podložni promjenama kroz intervencije) (Andrews i Bonta, 1998). U pogledu dobi, istraživanja antisocijalnog ponašanja su većinom usmjerena na starije maloljetnike, obzirom da takvo ponašanje potkraj adolescencije doseže svoj vrhunac, tj. pojavnost takvog ponašanja je mnogo veća u toj dobi nego kod djece ili mlađih maloljetnika (Loeber i sur., 1991). Osim dobi, značajno mjesto u proučavanju antisocijalnog ponašanja imaju i školski čimbenici. Obzirom da mladi većinu vremena provode u školi, njihova uključenost u antisocijalno ponašanje može biti pod utjecajem njihovog obrazovnog iskustva. Rezultati istraživanja dosljedno pokazuju da je slabiji školski uspjeh povezan s izraženijim antisocijalnim ponašanjem. Pri tome je povezanost slabijeg školskog uspjeha i antisocijalnog ponašanja veća kod dječaka nego kod djevojčica te kod starije djece nego kod mlađe djece. Osim dobi i školskog uspjeha, obiteljske varijable imaju također značajno mjesto u brojnim istraživanjima antisocijalnog ponašanja. Ovaj interes je razumljiv s obzirom na socijalizacijske funkcije obitelji u razvoju vrijednosti, stavova, normi i drugih aspekata ponašanja i ličnosti (Ajduković, 1990). Od svih aspekata obiteljskog života, najčešće se istraživala povezanost stila odgoja i razvoja antisocijalnog ponašanja. Uporaba multivarijantnih metoda pokazala je da su karakteristike odgoja kao što je nedosljedan, prestrog odgoj, fizičko kažnjavanje, preblag odgoj i nedostatan roditeljski nadzor povezane s razvojem antisocijalnog ponašanja.

CILJ

Provjeriti doprinos percipiranog roditeljskog ponašanja društveno neprihvatljivom ponašanju, vodeći računa o spolu.

METODA

Sudionici i postupak

Analizirani podaci prikupljeni su u studentom i prosincu 2009. g. anonimnim anketiranjem 572 učenika od 1. do 4. razreda srednjih strukovnih škola (318 mladića i 254 djevojaka) u Zagrebu. Korišteni podaci prikupljeni su opsežnijom anketom koja je provedena za vrijeme redovne nastave u grupnim uvjetima.

Instrumenti

Samoiskaz rizičnog i delinkventnog ponašanja (SRDP-2007, Ručević, Ajduković i Šincek, 2009) se sastoji od 42 čestice koje tvore 7 faktora: *Prekršajna i lakša delinkventna djela* (11 čestica), *Normativna nepoželjna ponašanja* (7 čestica), *Rizična spolna ponašanja* (4 čestice), *Korištenje i zlouporaba droga* (6 čestica), *Nasilnička ponašanja u bliskim odnosima* (5 čestica), *Teške krađe, provale i razbojništvo* (6 čestica), te *Suicidalna i autoagresivna ponašanja* (3 čestice): Sudionici za svaku česticu/ponašanje odgovaraju koliko često su se ponašali na opisani način, a za čestinu su bili mogući odgovori: 0 = nikad (0), 1-2 = jedno ili dva takva ponašanja u životu (1), 3-4 = tri do četiri takva ponašanja u životu (2), 5 i više = pet i više takvih ponašanja u životu (3). Upitnik je konceptualno unaprijeđen uključivanjem i „indeksa“ težine kojim se mjeri težina i ozbiljnost nekog ponašanja čime je postignuta i veća osjetljivost upitnika. Ukupni rezultat se određuje kao zbroj umnožaka čestina pojedinih ponašanja (nikad, 1-2 puta, 3-5 puta i više od 5 puta) i pripadajućih „indeksa“ težine (1-9) na svim česticama unutar pojedine podljestvice. Veći rezultat ukazuje na izraženije delinkventno ponašanje. Osobine ovog upitnika omogućuju da se skale koje ga sačinjavaju koriste fleksibilno. U tom pogledu, iako je u provedenom istraživanju primijenjen cijeli upitnik, u ovom radu je izračunat ukupni rezultat na 35 čestica. Odnosno, u ukupni rezultat nisu uključene čestice koje čine faktor Rizična spolna ponašanja i Suicidalna i autoagresivna ponašanja zato što se pokazalo da su ove subskele prvenstveno povezane s internaliziranim rizicima, što nije predmet proučavanja ovog rada.

Upitnik roditeljskog prihvaćanja/odbijanja-PARQ (eng. *Parental Acceptance/Rejection Questionnaire*; Rohner, 1984) je instrument samoprocjene konstruiran za mjerenje individualne percepcije roditeljskog prihvaćanja i odbijanja. U ovom istraživanju korištena je skraćena verzija originalnog upitnika koja sadrži 24 čestice i to dvije paralelne forme od kojih se jedna odnosi na procjenu majke, a druga na procjenu oca. Svaka čestica upitnika sadrži određeni opis ponašanja majke, odnosno oca, prema ispitaniku. Zadatak ispitanika je da za svaku tvrdnju izabere jedan od predloženih odgovora (nikada - 1, rijetko - 2, ponekad - 3, uvijek - 4) ovisno o tome u kojoj mjeri smatra da navedeno ponašanje odgovara ponašanju njegove majke/oca. Upitnik se sastoji od četiri subskele koje mjere sljedeće dimenzije: roditeljsku toplinu/prihvaćanje; roditeljsku agresivnost/neprijateljstvo; roditeljsku indiferentnost/zanemarivanje i roditeljsko nediferencirano odbijanje.

REZULTATI

Tablica 1. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza samoiskaza o činjenju ozbiljnijeg društveno neprihvatljivog ponašanja na dob i prosjek ocjena (1. korak) te percipirano roditeljsko ponašanje (2. korak), ovisno o spolu

varijable	društveno neprihvatljivo ponašanje			
	mladići		djevojke	
	β	ΔR^2	β	ΔR^2
1. korak		0,08*		0,05
dob	0,14		-0,02	
prosjek ocjena	-0,26*		-0,21	
2. korak		0,07		0,15 *
očeva toplina - prihvaćanje	0,02		-0,19	
očeva agresivnost - neprijateljstvo	-0,08		0,27*	
očeva indiferentnost - zanemarivanje	0,16		-0,23	
očevo nediferencirano odbijanje	0,22		-0,14	
majčina toplina - prihvaćanje	-0,05		0,18	
majčina agresivnost - neprijateljstvo	-0,14		0,38*	
majčina indiferentnost - zanemarivanje	-0,02		0,20	
majčino nediferencirano odbijanje	0,03		-0,30	
UKUPNO		0,15		0,20

* $p < .05$

Provedena je hijerarhijska regresijska analiza zasebno za mladiće i djevojke, pri čemu su kao prediktorske varijable korištene četiri dimenzije percipiranog ponašanja oca i četiri dimenzije percipiranog ponašanja majke, dok je ozbiljno društveno neprihvatljivo ponašanje adolescenata bila kriterijska varijabla. Dob djeteta i prosjek ocjena su korištene kao kontrolne varijable.

Općenito, rezultati su pokazali da dob i prosjek ocjena značajno doprinose objašnjenju činjenja društveno neprihvatljivog ponašanja mladića (8%), ali ne i djevojaka (5%). Također, rezultati su pokazali da percipirana ponašanja od strane oca i majke ne doprinose značajno objašnjenju činjenja društveno neprihvatljivog ponašanja mladića (7%), dok značajno objašnjavaju društveno neprihvatljivo ponašanje djevojaka (15%).

Nadalje, rezultati su pokazali da je prosjek ocjena značajan prediktor društveno neprihvatljivog ponašanja mladića ($\beta = -.26$; $p < .05$), pri čemu lošiji prosjek ocjena predviđa izraženije društveno neprihvatljivo ponašanje.

Nakon kontrole doprinosa dobi djeteta i prosjeka ocjena, pokazalo se da niti jedna dimenzija percipiranog ponašanja oca odnosno majke nije značajan prediktor društveno neprihvatljivog ponašanja mladića. S druge strane, varijable percipirana agresivnost i neprijateljstvo od strane oca ($\beta = .27$; $p < .05$) i majke ($\beta = .38$; $p < .05$) su se pokazale značajnim prediktorima društveno neprihvatljivog ponašanja djevojaka, na način da veća percipirana agresivnost i neprijateljstvo od strane oca i majke predviđa izraženije samoiskazano društveno neprihvatljivo ponašanje.

ZAKLJUČAK

Nakon kontrole doprinosa dobi i prosjeka ocjena, percipirano roditeljsko ponašanje ima značajnu ulogu u objašnjenju društveno neprihvatljivog ponašanja djevojaka, ali ne i mladića. Od četiri percipirane dimenzije roditeljskog ponašanja, jedino agresivnost-neprijateljstvo, i to od strane oba roditelja, ima značajnu ulogu u objašnjenju društveno neprihvatljivog ponašanja djevojaka.

